

تأثیر یک برنامه مراقبت از سالمند بر نگرش دانشجویان پرستاری نسبت به سالمند

*محسن ادیب حاج باقری^۱، مرضیه قصابی^۲، نگین مسعودی علوی^۳

۱. دانشیار گروه پرستاری داخلی جراحی، دانشکده پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی کاشان، کاشان، ایران.
۲. دانشجوی کارشناسی ارشد پرستاری، گروه پرستاری داخلی جراحی، دانشکده پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی کاشان، کاشان، ایران.
۳. دانشیار گروه پرستاری داخلی جراحی، دانشکده پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی کاشان، کاشان، ایران.

چکیده

اهداف: مراقبت از سالمند، بخش مهمی از وظایف حرفه ای پرستار است. در برخی از مطالعات گزارش شده است که دانشجویان پرستاری نسبت به سالمندان و مراقبت از آنها نگرش منفی داشته و تمایلی برای انتخاب محیطهای مراقبت از سالمندان در آینده شغلی خود ندارند. همچنین اعتقاد بر این است که تجارب بالینی روی نگرش به سالمندان اثر می‌گذارد. لذا پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر مراقبت از سالمند بر نگرش دانشجویان پرستاری دانشگاه علوم پزشکی کاشان نسبت به سالمندان انجام شد.

مواد و روش‌ها: این پژوهش از نوع مداخله‌ای است که در آن تعداد ۵۹ دانشجوی سال چهارم پرستاری مورد پژوهش قرار گرفتند. نمونه‌گیری با روش آسان انجام شد. دانشجویان ترم ۸ (۳۲ نفر) در گروه کنترل و دانشجویان ترم ۷ (۲۷ نفر) در گروه مداخله قرار گرفتند. ابتدا از هر دو گروه پیش‌آزمون گرفته شد، سپس در گروه مداخله، یک برنامه ۱۰ روزه مراقبت از سالمند اجرا شد. یک روز پس از روز دهم، پس از آزمون از هر دو گروه انجام شد. جهت بررسی نگرش دانشجویان از پرسشنامه KAOP استفاده شد. داده‌ها با استفاده از آزمون t مستقل، زوج، ANOVA، Chi-square و آزمون دقیق فیشر در نرم افزار SPSS ۱۱.۵ تجزیه و تحلیل شد.

یافته‌ها: در پژوهش حاضر، ۴۰/۷٪ از دانشجویان مرد و ۵۹/۳٪ زن بودند. میانگین نمرات نگرش دانشجویان در دو گروه کنترل و مداخله در ابتدای مطالعه تفاوت معنی‌داری نداشت ($P=0/62$). میانگین نمرات نگرش در گروه مداخله در ابتدای مطالعه ۱۱۸/۱۸ و در انتهای مطالعه ۱۱۹/۶۲ بود ($P=0/62$). همچنین میانگین نمرات نگرش در گروه کنترل در ابتدای مطالعه ۱۱۹/۴ و در انتهای مطالعه ۱۲۵/۳۷ بود ($P=0/01$).

نتیجه‌گیری: برنامه مراقبت ۱۰ روزه از سالمندان، تأثیر محسوس و معنی‌داری بر نگرش دانشجویان پرستاری به سالمندی نداشت، درحالی‌که گردش یک روزه در سرای سالمندان با بهبود نگرش به سالمندی همراه بود. احتمالاً شرایط نگهداری سالمندان بر چگونگی تغییر نگرش تأثیر داشته است.

کد ثبت در IRCT: IRCT2012111411005N1

تاریخ دریافت: ۹۲/۱/۱۹
تاریخ پذیرش: ۹۲/۹/۱۶

کلید واژه:

مراقبت، سالمند، نگرش، دانشجوی پرستاری

مقدمه

بررسی‌های انجام شده در زمینه سالمندی، حکایت از سرعت افزایش شمار سالمندان جهان، به ویژه در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه دارد [۱]. بر اساس آمارهای سازمان جهانی بهداشت، در سال ۲۰۰۰، ششصد میلیون سالمند در جهان وجود داشت که در سال ۲۰۲۵ به ۱/۲ میلیارد نفر و در سال ۲۰۵۰ به دو میلیارد نفر خواهد رسید [۳]. در ایران نیز، نرخ رشد جمعیت سالمند از ۶/۶٪ در سال ۱۳۷۴ به

موضوع سلامتی و ارتباط آن با افزایش سالهای زندگی در عصر حاضر چالش‌های فراوانی را بوجود آورده است. افزایش طول عمر و اضافه شدن جمعیت سالمندان یکی از دستاوردهای قرن ۲۱ بوده و سالخوردگی جمعیت پدیده‌ای است که جوامع بشری با آن روبرو شده و یا خواهند شد [۱].

*نویسنده مسئول:

دکتر محسن ادیب حاج باقری
آدرس: دانشگاه علوم پزشکی کاشان، دانشکده پرستاری، کاشان، ایران.
تلفن: ۵۵۵۰۰۲۱ (۳۶۱) +۹۸
پست الکترونیکی: adib1344@yahoo.com

۱۰٪ در سال ۱۳۸۹ افزایش یافته و انتظار می‌رود این میزان تا سال ۱۴۴۰ به ۲۵/۱٪ برسد [۴]. ماهیت فرایند پیری، سالمند و خانواده و به تبع آن جامعه را به طور توأم متأثر می‌کند [۵]. دگرگونی ساختارهای اجتماعی از شکل سنتی به صنعتی در دهه‌های اخیر و تغییر نظام خانواده از گسترده به تأکید بر حفظ و نگهداری سالمند در درون خانواده، به نظام خانواده هسته‌ای و تمایل فرزندان به زندگی جداگانه از والدین، همراه با تحولات و بحران‌های مالی و فشارهای روانی حاصل از زندگی مدرن، منجر به تخریب جایگاه سالمندان و گسست عاطفی بین نسل‌ها و شانه خالی کردن آنها از زیر بار خدمت به سالمند در خانواده شده است [۷-۵،۲]. بطور همزمان، پای نهادها و سازمان‌های گوناگون مانند سراها و آسایشگاه‌های سالمندی، به عنوان جایگزین نقش‌های خانوادگی گذشته به معرکه باز شده است [۶]. این امر، تبعات سوء و نامطلوب روانی-عاطفی را برای سالمندان به دنبال داشته، به طوری که تقریباً ۴۰٪ از مجموع بستری‌های بیمارستان‌های روانی را سالمندان تشکیل می‌دهند [۸].

زیان‌های فاصله نسلیها فقط به سالمندان محدود نشده، بلکه ضمن محروم کردن جوانان و کودکان از منابع غنی پرورشی، پیوستگی تاریخی و فرهنگی آنها را سست نموده، درک آنها را از سالمندان و نیازهایشان کاهش داده، باعث توسعه روابط نامناسب میان جوانترها و سالمندان شده است [۷]. لذا ضروری است تا برنامه‌هایی برای بهبود نگرش نسبت به سالمندان به ویژه در مؤسسات آموزشی به اجرا گذاشته شود [۹-۱۱]. این برنامه‌ها، میتوانند به نزدیک شدن، رشد، حمایت و مراقبت متقابل جوانان و سالمندان کمک کنند [۱۲]. این اعتقاد وجود دارد که ارتباط جوانان و سالمندان، باعث افزایش عزت نفس و رضایتمندی از زندگی، کاهش تنهایی و بهبود افسردگی در سالمندان و رشد و تکامل شخصیتی و تقویت نظام ارزشی جوانان و نگرش مثبت آنها به سالمندان می‌شود [۱۳]. با وجود این، بیشتر برنامه‌های ارتباط با سالمند، روی دانش آموزان مدارس ابتدایی اجرا شده [۱۶-۷،۱۴] و مطالعات محدودی در ارتباط با کاربرد این برنامه‌ها در سنین بالاتر وجود دارد [۱۸،۱۷،۱۱] که نتایج آنها نیز متناقض بوده است. به عنوان مثال، در یک مطالعه گزارش شده است که ارتباطات نوجوانان و سالمندان می‌تواند تجارب مثبتی را برای نوجوانان در پی داشته باشد [۱۱]. اما مطالعه دیگری نشان داده که این برنامه‌ها بر نگرش نوجوانان و جوانان به سالمندی تأثیر منفی می‌گذارد [۱۷]. گزارشات نشان میدهند که برنامه‌هایی مانند حضور سالمندان در کلاس‌های

درس و یا همکاری افراد سالمند و با تجربه در پروژه‌های مختلف آموزشی با جوانان [۱۹-۱۱،۱۴]، بازدید از خانه‌های سالمندان و ارتباط با افراد سالمند [۷] منجر به تغییر در نگرش افراد به سالمندی شده‌اند. از آنجا که افزایش شمار سالمندان و بروز تغییرات فیزیولوژیک، نیاز به مراقبت از آنها را نیز افزایش می‌دهد و مراقبت از سالمند قسمت مهمی از وظایف حرفه‌ای پرستار است و نیز با توجه به نقش پرستار در کمک به سالمندان در تطابق با ضعف‌های جسمی، روحی-روانی و اجتماعی آنها [۲۰]، لازم است تا تأثیر ارتباط با سالمند بر نگرش دانشجویان پرستاری به سالمندی مورد بررسی قرار گیرد. زیرا نوع برخورد آنها با سالمندان میتواند تحت تأثیر نگرش آنها نسبت به سالمندی قرار گیرد [۲۰] و بر کیفیت مراقبتی که انجام میدهند اثر می‌گذارد [۲۲،۲۱]. برخی از مطالعات گزارش داده‌اند که پرستاران دارای احساسات و نگرش مثبت نسبت به سالمندان، زندگی رضایت بخشی را برای آنها فراهم می‌آورند. در مقابل، وجود نگرش منفی ممکن است منجر به کاهش کیفیت مراقبت و عدم انتخاب حیطة کاری مرتبط با سالمندان توسط پرستاران شود [۲۴،۲۳،۲۰]. باوجود این، برخی از مطالعات گزارش داده‌اند که پرستاران در مقایسه با سایر گروهها، دانش و نگرش مثبتی نسبت به سالمندی نداشته‌اند، در ارتباط با سالمندان دچار اضطراب بیشتری شده و اعتماد به نفس کمتری را ابراز داشته‌اند [۲۵]. در بعضی از مطالعات نیز گزارش شده که دانشجویان پرستاری نسبت به سالمندان و مراقبت از آنها نگرش منفی داشته [۲۷،۲۶] و تمایلی برای مراقبت از افراد سالمند در آینده شغلی خود ندارند [۲۷]. در ایران نیز نگرش دانشجویان پرستاری به سالمندان بین‌خنثی و منفی گزارش شده است [۲۰]. این مسئله می‌تواند آینده شغلی و تمایل آنها در امر مراقبت از سالمند را تحت تأثیر قرار دهد [۲۶]. همچنین اعتقاد بر این است که تجارب بالینی روی نگرش به سالمندان اثر می‌گذارد [۲۸]. از این رو، پیشنهاد شده است که برای ایجاد نگرش مثبت در دانشجویان پرستاری، هرچه زودتر آنها در شرایط مراقبت بالینی از افراد سالمند قرار گیرند [۲۵]. مطابق برنامه معمول دانشکده پرستاری، دانشجویان ترم ۸ پرستاری یک بازدید یک روزه را از مرکز سالمندان انجام می‌دهند. این برنامه معمولاً طی یک روز از ساعت ۸/۵ تا ۱۲ در مرکز سالمندان گلابچی انجام میشود. در این برنامه، دانشجویان تنها به بازدید از بخش‌های مختلف مرکز سالمندان مانند سالنها و اتاقهای آسایشگاه، محوطه آسایشگاه، امکانات و تجهیزات آسایشگاه مانند آشپزخانه،

و در پایان یک بازدید یک روزه را از مرکز سالمندان گلاچی انجام میداد. بازدید گروههای کنترل به گونه ای تنظیم میشد که با حضور گروه مداخله در مرکز سالمندان همزمان نشود. یک روز پس از روز دهم، مرحله دوم جمع آوری داده‌ها از هریک از زیرگروههای مداخله و کنترل انجام میشد. به این ترتیب، مرحله دوم جمع آوری داده برای گروه کنترل نیز همزمان با گروه مداخله انجام شد.

ابزار جمع آوری داده‌ها، دو قسمت بود: بخش اول آن شامل ۸ سؤال درباره مشخصات فردی دانشجویان نظیر سن، جنس، ترم تحصیلی، داشتن فرد سالمند در خانواده، داشتن رابطه دوستی با فرد سالمند، مدت زمان ارتباط قبلی با فرد سالمند، سابقه بازدید و ارتباط با سالمندان مقیم در سرای سالمندان، و مشاهده یا مواجهه با برنامه‌های تبلیغی عمومی از رسانه‌ها با سوژه سالمندی بود. بخش دوم پرسشنامه، ابزار KAOP (Kogan's attitude towards old people) جهت بررسی نگرش نسبت به سالمندان بود. این پرسشنامه متشکل از ۳۴ گویه مرتبط با سالمندان است. ۱۷ گویه آن انعکاس دهنده نگرش منفی و ۱۷ گویه بیانگر نگرش مثبت به سالمندان است. این مقیاس به صورت لیکرت ۶ گزینه‌ای به صورت بسیار موافق (۶)، موافق (۵)، کمی موافق (۴)، کمی مخالف (۳)، مخالف (۲)، و بسیار مخالف (۱) طراحی شده است. در این مقیاس اظهارات منفی به صورت ۱۲۳۴۵۶، از راست به چپ و اظهارات مثبت به صورت ۶۵۴۳۲۱ از چپ به راست علامت گذاری می شود و در نهایت نمرات گویه‌ها برای دستیابی به نمره کل با یکدیگر جمع می‌شوند. کمترین نمره ممکن در این مقیاس ۳۴ و حداکثر آن ۲۰۴ است. نمرات بالاتر، نشان دهنده نگرش مثبت‌تر به سالمندی است. این پرسشنامه در بسیاری از مطالعات مورد استفاده قرار گرفته و ثبات درونی آن اندازه‌گیری شده است. آلفای کرونباخ در مطالعات مختلف برای گویه‌های مثبت بین ۰/۶۶ تا ۰/۷۷ و برای گویه‌های منفی بین ۰/۷۳ تا ۰/۸۳ و برای کل گویه‌ها ۰/۷۹ گزارش شده است [۲۹]. در ایران نیز این پرسشنامه توسط رژه، ترجمه و روایی‌سنجی گردیده و ثبات درونی آن اندازه‌گیری شده که آلفای کرونباخ برای گویه‌های مثبت ۰/۸۶ و برای گویه‌های منفی ۰/۸۳ و برای کل گویه‌ها ۰/۸۳ به دست آمده است [۳۰]. پس از جمع آوری داده‌ها، با استفاده از نرم افزار SPSS version ۱۱,۵ و با استفاده از روش‌های آماری همچون میانگین و انحراف معیار، آزمون t مستقل جهت مقایسه میانگین نمرات نگرش در دو گروه،

رختشویخانه، درمانگاه، ایستگاه‌های پرستاری، سالن کاردرمانی، سالن فیزیوتراپی، و سایر بخشهای وابسته می‌پردازند و فرصت مراقبت و ارتباط با سالمندان برای آنها فراهم نمیشود. با توجه به کمبود و نتایج متناقض مطالعات قبلی و گزارشات موجود مبنی بر نگرش منفی دانشجویان علوم پزشکی نسبت به سالمندی و سرعت افزایش جمعیت سالمندی کشور و نیز توصیه محققان پیشین به بررسی آثار ارتباط با سالمندان در دانشجویان (۷، ۲۰، ۲۸)، تحقیق حاضر با هدف بررسی تأثیر یک برنامه مراقبت از سالمند بر نگرش دانشجویان پرستاری نسبت به سالمندان، پرداختند.

روش مطالعه

این پژوهش از نوع مداخله‌ای دو گروهی و دو سو کور است که در آن تعداد ۵۹ دانشجوی سال چهارم پرستاری مورد پژوهش قرار گرفتند. نمونه گیری با روش آسان انجام شد. به این منظور، بعد از اخذ مجوز از دانشکده پرستاری و مامائی کاشان، دانشجویان ترم ۸ (۳۲ نفر) در گروه کنترل و دانشجویان ترم ۷ (۲۷ نفر) در گروه مداخله قرار گرفتند.

در ابتدا همه دانشجویان در یک کلاس گردآورده شدند و پرسشنامه در بین آنها توزیع و نحوه تکمیل آن توضیح داده شد و سپس توسط دانشجویان تکمیل شد. سپس، گروه مداخله به ۴ زیر گروه کوچک ۶-۷ نفره تقسیم شدند. گروه کنترل نیز مطابق گروه‌بندی انجام شده از طرف دانشکده در ۴ زیر گروه ۸ نفره قرار گرفتند. برای هر زیر گروه (از گروه مداخله)، یک برنامه ۱۰ روزه مراقبت از سالمند اجرا شد. طی این برنامه، که یک روز پس از مرحله اول جمع آوری داده، در محل سرای سالمندان گلاچی کاشان شروع گردید، دانشجویان از ساعت ۸ صبح تا ۱۳ به مراقبت از سالمندان می‌پرداختند. به هر دانشجو روزانه ۲ سالمند تخصیص داده می‌شد تا به مراقبت بپردازد که شامل برقراری ارتباط با سالمند، اخذ شرح حال و تاریخچه سلامت، اخذ تاریخچه زندگی خانوادگی-اجتماعی، بررسی وضعیت سلامت سالمند، همراهی و گردش با سالمند در محوطه خانه سالمندان، تدوین مشکلات و نیازهای پرستاری و انجام مداخلات مراقبتی-حمایتی-درمانی لازم، و نیز همراهی با سالمند در یک گردش یک روزه در خارج از سرای سالمندان بود. هر یک از زیرگروه‌های گروه کنترل، نیز بطور همزمان با زیر گروه معادل خود از گروه مداخله، برنامه کارآموزی معمول ۹ روزه خود را در بخش‌های داخلی و جراحی عمومی میگذراند

یافته‌ها

در مجموع ۵۹ دانشجو در این مطالعه شرکت کردند، که از این تعداد ۲۷ نفر ترم هفتم (گروه مداخله) و ۳۲ نفر ترم هشتم (درگروه کنترل) قرار گرفتند. دو گروه از نظر ویژگی‌های فردی تفاوت معنی داری با یکدیگر نداشته‌اند (جدول ۱).

این مطالعه در مجموع با مشارکت ۲۴ سالمند انجام شد. همه این سالمندان در یک آسایشگاه اقامت داشتند. متوسط سن این افراد $62/41 \pm 5/23$ با دامنه سنی ۵۴ تا ۷۳ سال بودند. این افراد عموماً بخاطر تمایل خود و یا تصمیم فرزندان و یا فقدان سرپرست یا خانواده در مرکز سالمندان نگهداری می‌شدند.

جدول ۲ نشان می‌دهد که میانگین نمرات نگرش دانشجویان در دو گروه کنترل و مداخله در ابتدای مطالعه تفاوت معنی داری نداشته است ($P=0/62$).

t زوج برای مقایسه میانگین نمرات نگرش در ابتدا و انتهای مداخله و نیز از آزمون Chi-square و آزمون دقیق فیشر برای مقایسه متغیرهای کیفی استفاده شد. سطح معناداری در همه آزمون‌ها ۰/۰۵ در نظر گرفته شد.

این مطالعه توسط شورای پژوهش دانشگاه علوم پزشکی کاشان و نیز کمیته اخلاق در پژوهش‌های انسانی این دانشگاه مورد تایید قرار گرفته است. با توجه به این که کسب رضایت از دانشجویان در ابتدای تحقیق می‌توانست نتایج را مخدوش کند، بنا به تصویب کمیته اخلاق، از همه دانشجویان در انتهای تحقیق رضایت‌نامه کتبی اخذ شد. به دانشجویان اطلاع داده شد که اطلاعات فردی آنها محرمانه خواهد ماند و نوع پاسخ آنها به پرسشنامه تاثیری بر نمرات درسی آنها نخواهد داشت. همچنین از مسئولین آسایشگاه مجوز برای انجام تحقیق اخذ شد.

جدول ۱. ویژگی‌های فردی دانشجویان

P	کنترل (درصد تعداد)	مداخله (درصد تعداد)	گروه	متغیر
۰/۴۲	۱۵ (۴۶/۹)	۹ (۳۳/۳)	مرد	جنس
	۱۷ (۵۳/۱)	۱۸ (۶۶/۷)	زن	
۰/۷۶	۲۷ (۸۴/۴)	۲۲ (۸۱/۵)	مجرد	وضع تاهل
	۵ (۱۵/۶)	۵ (۱۸/۵)	متاهل	
۰/۱۶	۲۰ (۶۲/۵)	۱۲ (۴۴/۴)	بلی	داشتن سالمند در خانواده
	۱۲ (۳۷/۵)	۱۵ (۵۵/۶)	خیر	
۰/۰۹	۱۷ (۵۳/۱)	۲۰ (۷۴/۱)	بلی	سابقه دوستی با سالمند
	۱۵ (۴۶/۹)	۷ (۲۵/۹)	خیر	
۰/۴۸	۲۴ (۷۵)	۱۸ (۶۶/۷)	بلی	سابقه بازدید از سرای سالمندان
	۸ (۲۵)	۹ (۳۳/۳)	خیر	

سالمند

جدول ۲. مقایسه میانگین و انحراف معیار نمرات نگرش دو گروه کنترل و مداخله در ابتدا و انتهای مطالعه

نتیجه آزمون t	گروه	
	کنترل (انحراف معیار) میانگین	مداخله (انحراف معیار) میانگین
$P=0/62$	۱۱۹/۴۰ (۱۱/۵۰)	۱۱۸/۱۸ (۹/۵۵)
$t=-0/49$		
$P=0/01$	۱۲۵/۳۷ (۸/۲۲)	۱۱۹/۶۲ (۸/۹۶)
$t=-2/66$	$P=0/02$	$P=0/56$

سالمند

گزارش داده اند. در یک مطالعه، گزارش شده است که بیش از نیمی از دانشجویان پرستاری در باره سالمندان نگرش منفی داشته اند اگرچه آنها اظهارداشته اند که میکوشند تا در هنگام مراقبت رفتار مثبتی داشته باشند [۳۴]. در مطالعه دیگری، نگرش دانشجویان پرستاری به سالمند، بعد از اجرای برنامه مراقبت از سالمندان، از مثبت به منفی تغییر یافته بود [۳۵]. یک مطالعه نیز گزارش داده است که نگرش دانشجویان پرستاری نسبت به سالمندان بعد از مواجه با سالمندان مقیم در خانه سالمندان به طور معناداری افزایش یافته است [۳۶]. احتمالاً عوامل مختلفی مانند مدت تماس با سالمند، میزان آمادگی برای برقراری ارتباط با افراد سالمند و نیز شرایط عمومی محیط مراقبت، بر نوع نگرش و نیز نحوه تغییر نگرش دانشجویان پرستاری که با سالمندان ارتباط برقرار می کنند یا به مراقبت از سالمندان می پردازند تأثیر می گذارد. بر اساس یافته های مطالعه حاضر، درحالی که تماس کوتاه مدت یک روزه دانشجویان با سالمندان باعث افزایش محسوس نگرش مثبت به سالمندان شده است، درگیر شدن طولانی مدت در مراقبت مستقیم از سالمندان نتوانسته است تأثیر مشابهی داشته باشد. این یافته با نتایج برخی از مطالعات همخوانی دارد. بگونه ای که در یکی از مطالعات، تماس کوتاه مدت دانشجویان پرستاری با سالمندان باعث افزایش نگرش مثبت شده [۳۶] اما در مطالعه دیگری، تماس و مراقبت طولانی مدت از سالمندان، با نمایان نمودن اختلالات رفتاری و جسمی آنها باعث نگرانی و افزایش نگرش منفی دانشجویان به سالمندی شده است [۳۵]. در پژوهش حاضر، دانشجویان گروه مداخله با سالمندان مقیم در خانه سالمندان ارتباط طولانی مدت برقرار نموده و به مراقبت از آنها پرداخته اند. اگرچه در این مطالعه، دانشجویان به مراقبت از سالمندان سرزنده تر گمارده شدند، اما در این محیط، علاوه بر سالمندان سالم، سالمندان بیمار و ناتوان نیز وجود داشته اند و گروه مداخله به مدت ۱۰ روز این گروه از سالمندان را نیز شاهد بوده اند. درحالی که دانشجویان گروه کنترل، با سالمندان مقیم خانه سالمندان ارتباط قوی نداشته و آنها عمدتاً با امکانات فیزیکی سرای سالمندان آشنا شده اند و به نظر میرسد که مواجهه با این شرایط، بر نگرش آنها نسبت به سالمندان تأثیر مثبت داشته است.

مسئله وجود آمادگی برای برقراری ارتباط نیز عامل مهمی در تغییر نگرش است [۲۰]. یک مطالعه گزارش داده است که اجرای یک دوره آموزش پرستاری از سالمند باعث کاهش اضطراب و بهبود نگرش

پس از مداخله، میانگین نمره نگرش گروه مداخله تفاوت محسوسی نکرده اما میانگین نمره نگرش گروه کنترل افزایش یافته و این تفاوت از نظر آماری معنی دار بوده است ($P=0/01$). تفاوت نمرات آغاز و پایان مطالعه در هر یک از گروه ها توسط آزمون تی زوجی بررسی شد که نشان داد که تفاوت نمرات نگرش گروه مداخله در قبل و پس از مداخله معنی دار نبوده ($P=0/56$) ولی تفاوت نمرات نگرش آغاز و پایان مطالعه در گروه کنترل معنی دار بوده است ($P=0/025$).

آزمون آماری t زوجی برای بررسی رابطه میان نگرش دانشجویان به سالمندی و سایر متغیرها نوع خانواده، داشتن فرد سالمند در خانواده، داشتن رابطه دوستی با فرد سالمند، سابقه بازدید و ارتباط با سالمندان مقیم در سرای سالمندان انجام شد و رابطه معناداری میان این متغیرها و نمره نگرش به سالمندی در گروه مداخله مشاهده نشد ($P>0/05$).

بحث

در پژوهش حاضر، میانگین نمره نگرش دانشجویان گروه مداخله در انتهای مطالعه در حدود ۱/۴ نمره نسبت به ابتدای مطالعه افزایش یافت که این تغییر به لحاظ آماری معنی دار نبود. این یافته با مطالعه Ryan و همکاران (۲۰۰۷) همخوانی دارد. این محققان گزارش داده اند که نگرش دانشجویان پرستاری، بعد از اجرای مداخلات آموزشی و مواجهه عملی با سالمندان در بیمارستان و خانه سالمندان، تغییر نکرده است [۳۱]. مطالعه حسینی سرشت و همکاران (۱۳۸۵) و Sodehamn و همکاران (۲۰۰۱) نیز نشان داد که دانشجویان سال اول پرستاری نسبت به سالمندان نگرش منفی داشته و دانشجویان سال سوم نگرش خنثی داشته اند [۳۲،۲۰]. به نظر می رسد تجربه مراقبت بالینی از سالمندان در این تحقیق تأثیر محسوسی بر ارتقاء نگرش نسبت به سالمندان نداشته است.

در پژوهش حاضر، میانگین نمرات نگرش دانشجویان نسبت به سالمندان در ابتدای مطالعه در دو گروه تفاوت قابل ملاحظه ای نداشت. اما در انتهای مطالعه، میانگین نمره نگرش در گروه کنترل که تنها یک بازدید یک روزه از مرکز سالمندان داشته اند بصورت معنی داری افزایش یافته بود. یک مطالعه در اردن نیز، نگرش نیمی از دانشجویان پرستاری را کمی مثبت، گزارش کرده است [۳۳]. مطالعات مختلف نتایج متفاوتی را در رابطه با تأثیر ارتباط و مراقبت از سالمند بر نگرش دانشجویان

(وجود سالمند در خانواده و دوستی با فرد سالمند سابقه بازدید از خانه سالمندان) و میانگین نمرات نگرش در گروه مداخله ارتباطی مشاهده نشد. در یک مطالعه، نگرش دانشجویانی که اظهار کردند با سایر افراد سالمند نیز در ارتباط هستند، قبل و بعد از مداخله مثبت تر از افرادی بود که در زندگی روزانه با سالمندان ارتباط نداشته‌اند [۳۱]. در مطالعه شهیدی (۱۳۸۲)، نیز رابطه بین تماس با سالمندان در محیط خانواده و نگرش نسبت به سالمندان معنی‌دار نبوده، ولی تجربه بیشتر با سالمندان در محیط جامعه و کار رابطه معنی‌دار و منفی با پذیرش شخصی نسبت به افراد سالمند داشته است [۴۱].

در پایان متذکر می‌شود که این مطالعه به دلیل محدودیت اجرایی، در یک خانه سالمندان دولتی اجرا شد که بالطبع شرایط آن با خانه سالمندان خصوصی و بخش‌های بیمارستانی متفاوت است. همچنین قبل از اجرای این مطالعه، دانش دانشجویان درباره سالمندی، مورد ارزیابی قرار نگرفته و دانشجویان پیش از حضور در خانه سالمندان آماده نگردیده بودند، این امر می‌تواند روی یافته‌های پژوهش اثر گذاشته باشد.

نتیجه‌گیری نهایی

برنامه مراقبت ۱۰ روزه از سالمندان، تأثیر محسوس و معنی‌داری بر نگرش دانشجویان پرستاری به سالمندی نداشت، درحالی‌که گردش یک روزه در سرای سالمندان با بهبود نگرش به سالمندی همراه بود. این امر ممکن است با عواملی مانند وضعیت سلامت سالمندان مقیم خانه سالمندان، مدت تماس با سالمند، میزان آمادگی برای برقراری ارتباط با افراد سالمند و نیز شرایط عمومی محیط مراقبت ارتباط داشته باشد. لذا پیشنهاد می‌شود مطالعات بیشتری در این زمینه با در نظر گرفتن عوامل مؤثر بر نگرش دانشجویان نسبت به سالمند انجام گیرد. هم‌چنین پیشنهاد می‌گردد که مطالعه‌ای مقایسه‌ای در سایر جایگاه‌های مراقبت از سالمند همچون بخش‌های بیمارستانی و مراکز خصوصی نگهداری از سالمندان نیز انجام گیرد. هم‌چنین توصیه می‌شود مطالعه‌ای مشابه در دانشجویان مقاطع مختلف تحصیلی، انجام گیرد.

تشکر و قدردانی

این تحقیق حاصل طرح تحقیقاتی و پایان نامه کارشناسی ارشد پرستاری با شماره ۹۱۴۹ مصوب

دانشجویان پرستاری نسبت به مراقبت از سالمندان می‌شود [۳۷]. اگرچه دانشجویان شرکت‌کننده در این تحقیق، پیش از شروع برنامه، در غالب دروس اصلی پرستاری با نیازها و تغییرات جسمی و روانی مرتبط با سالمندی آشنا شده بودند، اما احتمالاً محتوای آموزشی فعلی برای ایجاد آمادگی برای مراقبت از سالمند کافی نیست و دانشجویان به محتوای آموزشی جامع‌تری برای کسب آمادگی مراقبت از سالمند نیاز دارند. در تحقیق حاضر نیز مرحله آمادگی اختصاصی فراتر از محتوای برنامه آموزشی در نظر گرفته نشده بود. لذا توصیه می‌شود تا قبل از قرارگیری دانشجویان در شرایط مراقبت از سالمندان، آموزش‌های مناسب در ارتباط با سالمندان توسط اساتید و مربیان مجرب به دانشجویان داده شود. محیط تماس با افراد سالمند نیز می‌تواند به عنوان یک فاکتور مؤثر در تغییر نگرش مورد توجه قرار گیرد. صاحب نظران معتقدند که جو آرام خانه‌های سالمندان، مهارت‌های ارتباطی و نگرش دانشجویان را بهبود می‌بخشد و به آنها اجازه تمرکز بیشتر روی مهارت‌های ارتباطی و پرستاری پایه را می‌دهد [۳۸]. اگرچه محیط پژوهش حاضر به عنوان یک مرکز اختصاصی مراقبت از سالمندان شناخته شده است اما محدودیتهایی مانند کمبود کارکنان متخصص باعث شده بود تا حدی از استانداردهای لازم مراقبتی فاصله داشته باشد. باوجود این، تنها عرصه‌ای بود که برای انجام پژوهش در دسترس قرار داشت. لذا به مسئولین توصیه می‌شود که با ارتقای شرایط نگهداری از سالمندان در سراهای سالمندی، ضمن بهبود کیفیت زندگی سالمندان به بهبود نگرش پرستاران و دانشجویان پرستاری به سالمندی و افزایش انگیزه آنها برای انتخاب این عرصه‌ها برای فعالیت حرفه‌ای خود کمک کنند. در تحقیق حاضر، عامل جنسیت، بر نگرش نسبت به سالمند در گروه مداخله، تأثیرگذار نبود. اما شواهد نشان داده اند که عامل جنسیت روی نگرش اثر دارد. هرچند در یک مطالعه دانشجویان مرد نسبت به دانشجویان زن، نگرش مثبت‌تری داشتند اما در اکثر مطالعات، جنس مؤنث دارای نگرش مثبت‌تری نسبت به سالمندان بوده [۲۰،۳۹،۴۰]. ممکن است این امر تا حدی حاصل معیارهای فرهنگی باشد که بر اساس آن، کار مراقبت یک کار زنانه محسوب می‌شود [۲۰]. دو مطالعه نیز با اشاره به این مطلب، پیشنهاد داده‌اند که دانشجویان جوان مذکر، به عنوان گروه هدف برای مداخلات آموزشی در جهت ارتقای دانش و نگرش آنها در نظر گرفته شوند [۳۹،۴۰]. در این پژوهش، بین تماس قبلی با سالمند

و پرسنل مرکز نگهداری سالمندان گلابچی و کلیه شرکت‌کنندگان این پژوهش، تشکر و قدردانی نمایند.

دانشگاه علوم پزشکی کاشان است. مجریان پژوهش بر خود لازم می‌دانند که از مساعدت و همکاری مدیریت

References

- [1] Sadeghiyan F, Raei M, Hashemi M, Amiri M, Chaman R. [Elderly and Health Problems: a cross Sectional Study in the Shahroud township (Persian)]. *Iranian Journal of Ageing*. 2011;6(2):26-30.
- [2] Samaram E, Ahmadi Bani Z. [Survey of the factors affecting on situation of elderly in family (Persian)]. *Iranian Journal of Ageing*. 2007;2(2):269-79.
- [3] World Health Organization (WHO). 10 facts on ageing and the life course [Internet]. Available from: <http://www.who.int/features/factfiles/ageing/en/>.
- [4] Abedi H, Mostafavidarani F, Riji HM. The elderly perception and views on their health-Facilitating and inhibiting factors in elderly health care in Iran: a qualitative study. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 2010;5:2222-6. doi:10.1016/j.sbspro.2010.07.439.
- [5] Masoudi R, Soleimani MA, Qorbani M, Hashemina AM, Pour Dehkordi AH, Bahrami N. [The effect of family centered empowerment model on the quality of life in elderly people (Persian)]. *The Journal of Qazvin University of Medical Sciences*. 2010;14(1):57-64.
- [6] Heravi Karimavi M, Jadid Milani M. [Survey of Knowledge of the family about the abuse of older women in Tehran (Persian)]. *The Quarterly Journal of Fundamentals of Mental Health*. 2004;23-24:105-10.
- [7] Adib Hajbaghery M, Aminolroayae Yamini E. [The experiences of kashan's elementary students of the elderly hospice (Persian)]. *Journal of Research in Behavioural Sciences*. 2011;9(2):123-32.
- [8] Rezaei S, Manouchehri M. [Comparison of mental disorders between home owner residents and nurse homes elders (Persian)]. *Iranian Journal of Ageing*. 2008;3(1):16-25.
- [9] Harwood J, Hewstone M, Paolini S, Voci A. Grandparent-grandchild contact and attitudes toward older adults: moderator and mediator effects. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 2005;31(3):393-406.
- [10] Horgan AM, Fees BS. Children's perceptions of older adults [Internet]. Available from: <http://www.kon.org/urc/horgan.html>.
- [11] Kuehne V. Intergenerational Strategies Series Making What Difference? How Intergenerational Programs Help Children and Families. 2005 [cited 2012 Nov 11]; Available from: <http://tarc.aecf.org/initiatives/mc/readingroom/documents/Kuehne.pdf>.
- [12] Kaplan MS. Intergenerational programs in schools: considerations of form and function. *International Review of Education*. 2002;48(5):305-34.
- [13] Jarrott S. Programs that affect Intergenerational Solidarity. [cited 2012 Nov 11]; Available from: www.un.org/esa/socdev/unyin/.../egm_unhq_oct_07_jarrott.pdf.
- [14] Bales SS, Eklund SJ, Siffin CF. Children's perceptions of elders before and after a school-based intergenerational program. *Educational Gerontology*. 2000;26(7):677-89. doi:10.1080/03601270050200662.
- [15] Kuraoka M. The Effect of an Intergenerational Program on Japanese Elementary School Students' Attitude and Academic Performance. Boston: Boston University; 2009.
- [16] Fujiwara Y, Watanabe N, Nishi M, Lee S, Ohba H, Yoshida H, et al. [Regulatory factors for images of the elderly among elementary school students assessed through secular trend analyses by frequency of inter-exchange with "REPRINTS" senior volunteers (Japanese)]. [Nihon Kōshū Eisei Zasshi] *Japanese Journal Of Public Health*. 2007;54(9):615-25.
- [17] Barton H. Effects of an intergenerational program on the attitudes of emotionally disturbed youth toward the elderly. *Educational Gerontology*. 1999;25(7):623-40. doi:10.1080/036012799267503
- [18] Hernandez CR, Marta Zubiaur Gonzalez MZ. Effects of intergenerational interaction on aging. *Educational Gerontology*. 2008;34:292-305. doi: 10.1080/03601270701883908.
- [19] Kessler EM, Staudinger UM. Intergenerational potential: effects of social interaction between older adults and adolescents. *Psychology and Aging*. 2007;22(4):690-704. doi: 10.1037/0882-7974.22.4.690.
- [20] Hosseini Seresht A, Nasiri Ziba F, Kermani A, Hosseini F. [Assesment of nursing students and clinical nurses' attitude toward elderly care (Persian)]. *Iran Journal of Nursing*. 2005;19(45):57-67.
- [21] Kiliç D, Adibelli D. The validity and reliability of Kogan's attitude towards old people scale in the Turkish society. *Health*. 2011;3(9):602-8. doi: 10.4236/health.2011.39101.
- [22] Lambrinou E, Sourtzi P, Kalokerinou A, Lemonidou C. Attitudes and knowledge of the Greek nursing students towards older people. *Nurse Education Today*. 2009;29(6):617-22. doi: 10.1016/j.nedt.2009.01.011.
- [23] Courtney M, Tong S, Walsh A. Acute-care nurses' attitudes towards older patients: a literature review. *International Journal of Nursing Practice*. 2000;6(2):62-9.
- [24] Herdman E. Challenging the discourses of nursing ageism. *International Journal of Nursing Studies*. 2002;39(1):105-14.
- [25] Hamadani-Zadeh F, Mottahedian Tabrizi E, Sarhangi F, Zigheymat F. [Survey the nurses' attitudes toward health care of elderly patients (Persian)]. *Kowsar Medical Journal*. 3(13);2008):253-8.
- [26] Cozort RW. Student nurses' attitudes regarding older adults: Strategies for fostering improvement through academia. *Teaching and Learning in Nursing*. 2008;3(1):21-5. doi:10.1016/j.teln.2007.07.013.
- [27] Walsh SM, Chen S, Hacker M, Broschard D. A creative-bonding intervention and a friendly visit approach to

- promote nursing students' self-transcendence and positive attitudes toward elders: a pilot study. *Nurse Education Today*. 2008;28(3):363-70.
- [28] Wolff Skaalvik M, Ketil Normann H, Henriksen N. Nursing Students' Experiences of Nursing Homes as Learning Environments [Internet]. Available from: www.ub.uio.no/munin/bitstream/handle/10037/2492/paper_1.pdf.
- [29] Engström G, Fagerberg I. Attitudes towards older people among Swedish health care students and health care professionals working in elder care. *Nursing Reports*. 2011;1(1):2-6. doi: 10.4081/nursrep.2011.e2.
- [30] Rejeh N, Heravi-Karimooi M, Montazeri A, Foroughan M, Vaismoradi M. Psychometric properties of the Iranian version of the Kogan's Attitudes Toward Older People Scale. *Japan Journal of Nursing Science : JJNS*. 2012;9(2):216-22. doi: 10.1111/j.1742-7924.2012.00204.x.
- [31] Ryan A, Melby V, Mitchell L. An evaluation of the effectiveness of an educational and experiential intervention on nursing students' attitudes towards older people. *International Journal of Older People Nursing*. 2007;2(2):93-101. doi: 10.1111/j.1748-3743.2007.00060.x.
- [32] Söderhamn O, Lindencrona C, Gustavsson SM. Attitudes toward older people among nursing students and registered nurses in Sweden. *Nurse Education Today*. 2001;21(3):225-9.
- [33] Hweidi IM, Al-Obeisat SM. Jordanian nursing students' attitudes toward the elderly. *Nurse Education Today*. 2006;26(1):23-30.
- [34] Şenol Çelik S; Kapucu S; Tuna Z; Akkus Y. Views and attitudes of nursing students towards ageing and older patients. *Australian Journal of Advanced Nursing*. 2010;27(4):24-30.
- [35] Murray M, Chambers M. Effect of contact on nursing students' attitudes to patients. *Nurse Education Today*. 1991;11(5):363-7.
- [36] Sheffler SJ. Do clinical experiences affect nursing students' attitudes toward the elderly? *The Journal of Nursing Education*. 1995;34(7):312-6.
- [37] Buttner ADM. Changes in students' attitudes toward aging after a gerontological nursing course [Internet]. 2008. Available from: <http://digitalcommons.unl.edu/dissertations/AAI3331373>.
- [38] Langland RM, Raithe JA, Benjamin G, Benson R, Crim B, Kunz C. Change in basic nursing students' attitudes toward the elderly after a nursing home experience. *The Journal of Nursing Education*. 1986;25(1):31-3.
- [39] Usta YY, Demir Y, Yönder M, Yildiz A. Nursing students' attitudes toward ageism in Turkey. *Archives of Gerontology and Geriatrics*. 2012;54(1):90-3. doi:10.1016/j.archger.2011.02.002.
- [40] Deltsidou A, Gesouli-Voltyraki E, Mastrogiannis D, Mantzorou M, Noula M. Nurse teachers' and student nurses' attitudes towards caring the older people in a province of Greece. *Health Science Journal*. 2010;4(4):245-57.
- [41] Shahidi Sh, Toktam Jannesari N. [Effects of formal Training on student's Attitudes toward the Aged (Persian)]. *Psychological Research*. 2003;7(1,2):78-92.

Research Paper: Research Paper: Effect of an Elderly Care Program on Nursing Students' Attitudes toward the Elderly

*Mohsen Adib-Hajbaghery¹, Marzieh Mohamad Ghasabi², Negin Masoodi Alavi³

1. Associate Professor, Medical Surgical Nursing Department, Faculty of Nursing and Midwifery, Kashan University of Medical Sciences, Kashan, Iran.

2. MSN student, Medical Surgical Nursing Department, Faculty of Nursing and Midwifery, Kashan University of Medical Sciences, Kashan, Iran.

3. Associate Professor, Medical Surgical Nursing Department, Faculty of Nursing and Midwifery, Kashan University of Medical Sciences, Kashan, Iran.

Accepted: 8 April 2013
Accepted: 7 Dec. 2013

ABSTRACT

Objectives Caring for the elderly is an important part of professional nursing. We aimed to assess the impact of a caring program for the elderly on nursing students' attitudes toward the elderly in Kashan University of Medical Sciences, Kashan, Iran.

Methods & Materials This randomized controlled trial was conducted on 59 fourth year nursing students. 32 students were in the control group and 27 ones in the intervention group. Both groups were initially pre-tested, and then the intervention group participated in a 10-day program for caring for the elderly. One day after the 10th day, post-test was done in both groups. Kogan's attitude towards old people (KAOP) questionnaire was used to assess students' attitudes. Data were analyzed using independent sample *t* test, paired-*t* test, ANOVA, Chi-square and Fisher's exact tests using SPSS 11.5 software.

Results 40.7% of the samples were male students and 59.3% were female. The mean scores of attitude towards elderly were not significantly different at baseline ($P=0.62$). The mean scores of attitude in the intervention group were 118.18 and 119.62 at baseline and at the end respectively ($P=0.62$). Also, the mean of attitude scores in the control group were 119.4 and 125.37 at baseline and at the end respectively ($P=0.01$).

Conclusion Elderly care program had a negative effect on the attitudes of nursing students toward the elderly. The living arrangement and the condition of the hospice might have affected the changes in the attitudes.

Trial Registration Number: IRCT2012111411005N1

Key words:

Caring, Attitude,
Nursing student,
Elderly

*Corresponding Author:

Mohsen Adib-Hajbaghery, PhD

Address: Medical Surgical Nursing Department, Faculty of Nursing and Midwifery, Kashan University of Medical Sciences, Kashan, Iran

Tel: +98 (361) 5550021

E-mail: adib1344@yahoo.com